

ПОРОГИ

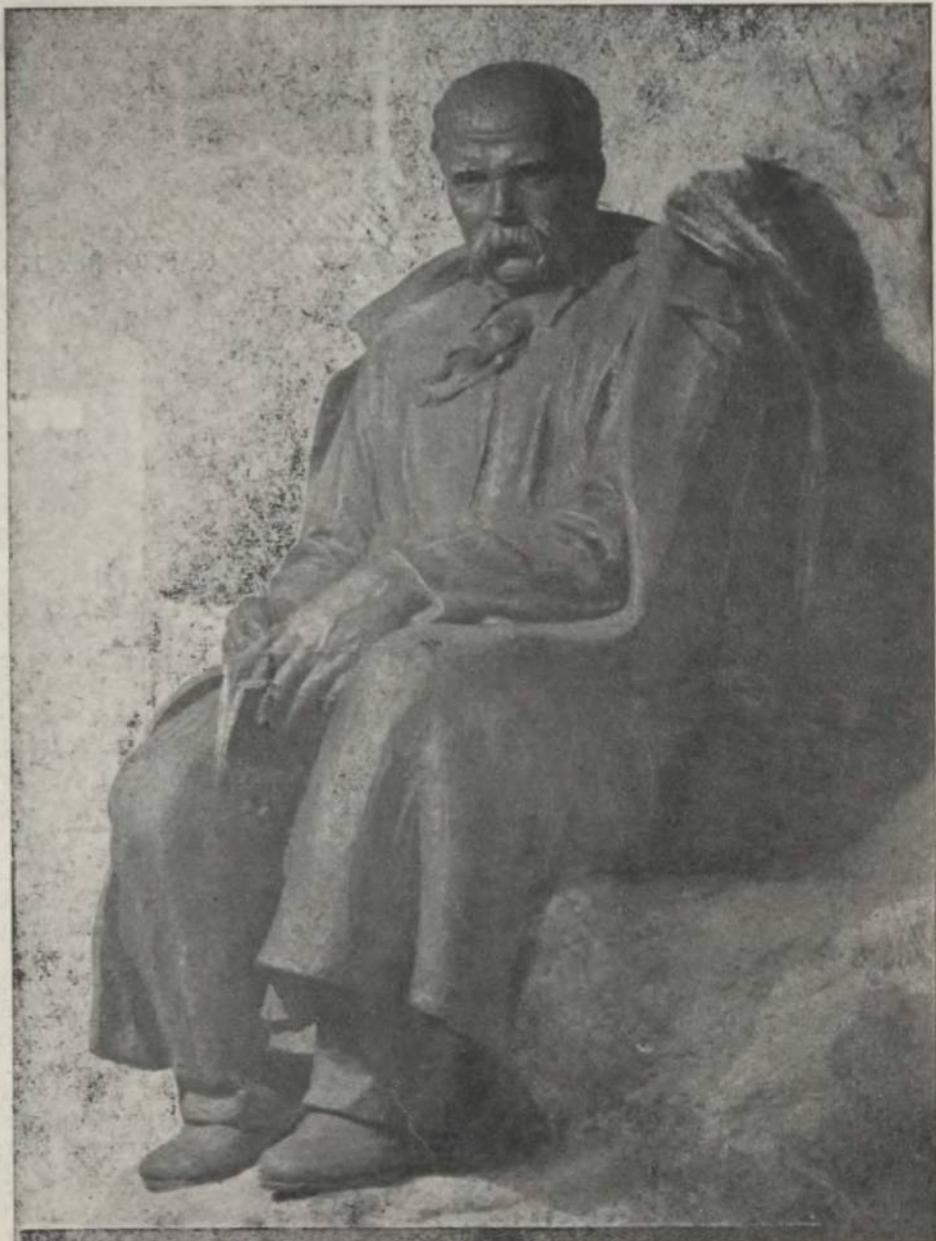
GRAN CATARATA

ЛІТЕРАТУРНО-МИСТЕЦЬКИЙ ЖУРНАЛ

III. MARZO — 1951

BUENOS AIRES

1951 — БЕРЕЗЕНЬ № 1

Кость Бульдин (скульптура) Т. Г. Шевченко.

Володимир Винниченко

Пильний спостерігач життя, блискучий психолог, володар сердець молоді в початках ХХ-го століття — це все незаперечні прикмети **Володимира Кириловича Винниченка**, недавно живого, тепер Небіжчика.

Славна трійця сучасників: Леся Українка, Михайло Коцюбинський і він — могутніми своїми талантами піднесли українську літературу на європейський щабель, змусили говорити про неї, заслужили признання так особисте, як і в розрізі оцінки цілого нашого народу.

Бо ці письменники широко сягнули за межі етнографізму й просвітянщини, розвіяли застарілу уяву про примітивного "малороса" в широких шараварах, який лише обробляє землю, п'є горілку і єсть галушки. Вони показали світові, що "малороса" в природі не існувало, що це зневажливе імено з'явилося в наслідок "братньої" московської опіки, тобто, насильницького упокорення. Світ побачив повноцінну націю з древньою культурою, з тільки тій властивими духовими скарбами, таку відмінну від своїх сусідів.

Не маємо змоги в короткій статті зупинятися на окремих творах Винниченка. Беремо загально його багатомінний доробок і питаемо: Чи не є він гордістю нашої літератури? Чи можна йому закинути зраду національних ідеалів? Чи бракує в тому доробкові любові до своєї батьківщини й народу?

Хто мислить об'єктивно, не наважиться сперечатись. Але у нас, на жаль, не розрізняють понять **політична і громадська праця**. Винниченкові не можуть простити його політичних помилок, забиваючи, що **нема політика**, який би їх не допускався.

Тим більше, не повинні ми дискутувати на цю тему перед гробом Покійного, для якого людський осуд тепер абсолютно не має ваги. Ми лише колись (як Бог приведе) спитаємо в українського народу: Годишся ти предати за буття пам'ять письменника? Схвалюєш советську постанову про вилучення його книжок? (Для Советів Винниченко ворог і після смерті). Відмовиш йому в тому, щоб кості його спочили на землі, з якої він походить і яку любив до останнього подиху?

З певністю говоримо: Відповідю на ці запитання буде трикратне — "Ні!"

І після цього смішними й непотрібними стануть дискусії навколо імені Покійного. Жа люгідним стане спогад, (з еміграційного минулого) що у нас **нікого не шанують**.

Винниченка вшанує вільна Україна, а ім'я його, як одне з достойних імен увійде в історію боротьби за нашу державність і в історію розвитку національної літератури, стовпом якої був, є і лишиться назавжди безсмертний у своїх творах **Володимир Винниченко**.

А.Г.

Ігор КАЧУРОВСЬКИЙ

**

(З книги "В далекій гавані")

Неначе Мальдуна з поеми Тенисона,
Нас, мужніх месників, вершителів закона,
Невгнутих воїнів — від наших ворогів
Віднесло бурею до дальніх берегів.

І — фантастика прадавніх кельських мітів —
Назустріч нам встає пахучий острів квітів,
І другий, що на нім лише самі плоди
За ним, як марево, підносяться з води.

Вже проминули ми жорстокий острів крику
І острів мовчазний, де тишина одвіку,
І розкриває нам без ліку темних див
Морська безмежна путь, що нею Мальдун
плив.

Тож всепрощаючу і миротворчу втому
Невже також і ми привеземо додому?
І, як у Мальдуна, невже бо в судний час
Для помсти правої снаги нестане в нас?

Історична епопея Юрія Клена

(Продовження)

ДРУГА ЧАСТИНА ЕПОПЕЇ

Цілком протилежно до I частини "Попелу імперії", II частина його становить єдину, без перерв чи екскурсів у викладі, поему в терцинах, багато в чому тематично та композиційно споріднену з ранішою поемою в октавах "Прокляті роки" (1938), але вужчу змістом за цю останню, бо в цій II частині поет поставив собі спеціальніше завдання — опису соєтських катівень, в'язниць, концтаборів та інших місць страти й тортур. Ця II частина була вповні закінчена ще восени 1946 р., і поет сподівався невдовзі видати її друком, як це можна бачити з вірші "Розмова з читачем", опублікованого в мюнхенському циклостилевому місячнику "Рідне Слово" (1946, ч. 12) і присвяченого дискусії з приводу надрукованого на весні того самого року прологу до епопеї (під хибним заголовком "Попіл імперій, частина I"), який своєю дуже строкатою і де-не-де близькою до гротеску стилістичною формою викликав серед читацтва почуття недорозуміння й розгубленості, або й незадоволення з Кленових "поетичних експериментів". Наприклад, С. Гординський — сам за тих років більше ніж будьколи неоклясик (за всіма стилістичними рисами його збірки поезій "Вогнем і смерчем". Мюнхен 1947) — у своїй статті "Поетичний рік", що була надрукована деяно пізніше (збірник МУР III, Регензбург 1947), проте досить влучно резюмувала первісне враження компетентніших літературних кіт від "Прологу до епопеї" порівнюючи цей останній з "Проклятими роками", писав:

"Попіл імперій" здається нам імпресіоністичнішим, образи поеми нанизані наче механічніше. До того ж, автор свіломо не лотримується однієї форми вірина і міняє ритм відповідно до потреби дати пасажі твору ліричні, динамічні, потітично-сатиричні тощо. Чи не автор так "переборює неоклясику" (за відомим вистовом Є. Маланюка, що сам на вершику своєї дозвіллої творчості іде простісінькою дорогою і пілком логічно до власної неоклясики)? Цього ми не скажали б. Світом Юрій Клен напевне нічого не "переборює", для цього він поет надто органічний і надто досвідчений, і це пізнаєш по кожній строфі його поеми. Поет з таким величким досвідом, як Клен, може зовсім вільно дати себе вести своєму поетичному інстинктові, що серед "прудкого потоку химер, мінливих настроїв, уявлень" знаходить свою, поетову, власну дорогу. Як такий, новий твір Клена обіняє справді дати епопею нашого часу, доби катастроф і апокаліп-

тичних зворушень, розкрити нам суттєво-духову субстанцію недавньої доби хаосу й показати той "правдивий світ", що, незримий для ока, покажеться колись таким, який він є в дійсності. Перед лицем цього великого задуму дрібні нерівності, неоднакова сила вислову в різних партіях поеми відходять на задній плян. Вони, власне — вияв поетової вільності, загравання з формою на шляху її шукань і виконування".

Оце, в найкращому випадку, стримане ставлення літературної критики (і то — з середовища найближчих стилістичних однодумців) до згаданих "нерівностей", "вільностей" та "загравання з формою" у прологі до епопеї (а так само і в опублікованих 1946 р. уривках з її справжньої I частини) спонукало Ю. Клена, з одного боку, прискорювати вихід із друку вже закінченої II частини, стилістично чи не скрізь контрастової супроти I-ої, а з другого боку — забрати слово з приводу стилістичних властивостей свого твору і ствердити (не без іронії на адресу надто традиціоналістичних літературних смаків критики та читацтва) зasadniche право мистця врізноманітнювати стиль викладу в межах ідейно-сюжетної єдності поетичного твору. Отак постала "Розмова з читачем" — віршований автокоментар до прологу та перших двох частин "Попелу імперій", фундаментальний для розуміння Кленового артистичного задуму, а разом з тим такою мірою показовий (зокрема, в останніх своїх строфах) для Кленової непохитної вірності стилістичним ідеалам київського неоклясизму і для його ж таки відрази супроти вульгаризації літератури під претекстом читальних потреб "широких мас", що вважаємо за конче потрібне навести його тут повністю — між іншим, також як один із найяскравіших зразків Кленової віршованої літературної полеміки та іронічної маніри викладу (тим паче, що досі цей вірш опубліковано лише циклостилево і в маловідомому поза Мюнхеном журналі):

Читачу мій! На учту ти чекав.
Барвистий килим розгортає я.
Ти думав: буде добір страв:
Халва, морозиво і кав'яр,

кіянті, і мадера, і херес
на поетичному бенкеті.
химерному, як білий Бенарес,
як з орхідей і мальв букети.

Ти дуже розчарований. Не так?
Що жменями тобі я кидав?
Полин і деревій, і темний мак,
і град розжарених болідів.

І вітами омел переплелись
не золотисто-сині фрески —
гадючились узорами якісі
чудні і дивні арабески.

І у п'янку запашність матіол
в ясмінність спогадів далеких
вдирається рев гармат і крик "крамол"
під мирне клацання лелеки.

У гураганах заливали край
страшні потоки революцій,
і відновився давній курултай —
татарство й захід у сполучі.

У бурі дух безсмертя спопелів.
Точилися одноманітні,
безбарвні будні спалених років,
минали листопади й квітні.

Невже ж то треба, щоб ті дні віддать,
рядки знайти нам урочисті
й крізь них, немов крізь труби,
перегнати
ті води смрадні і нечисті?

О, ні! Тут треба взяти інший тон.
Добі тій хижій тільки личить
сатира і памфлет і фейлетон,
і сірий день нам барв позичить.

Були то обриси химер (а не
гексаметру стрункі колони),
лиш бароккове плетиво чудне,
і стали реготом прокльони.

Я мармуру каррарського не мав,
що уживав Буонаротті,
коли безсмертну тугу в нього вклав.
Ше не кінець моїй роботі,

а чую вже, читачу, голос твій:
"Це ж не поема, а стаккато,
це ж образів різноманітний рій,
якась мозаїка строката,

і вірші різних розмірів. Ой, ой,
поете! Де ж тут єдність теми,
де нитка провідна і де герой?
А де розв'язання проблеми?

І раз, нову вславляючи добу,
собі дозволив ти на вибрік:
на скрипку гравши, дмухнув у трубу,
бо допустився там верлібру".

Тож знай: доба, що кров'ю ізійшла,
роздерта, як твій рідний Київ,
в отих шматках порізнених знайшла
собі еквівалентний вияв.

Вловив ти в сітку символи пливкі.
І розгадав ти їх до речі?

(Одним із них Сангушко був, який
добу майбутній заперечив).

В житті, як і в поемі наших днів,
мінялись розміри і ритми.
В неполотому полі бур'янів
зривали то будяк, то квіт ми.

Та я, читачу, втишити ладен
тепер твою жадобу норми
і (як співці співали за давен)
віллю свій вірш у строгі форми.

Тебе у прірву пекла поведу
і виведу на верховини,
і в тім поході грізно загудуть
від Данта пещені терцини.

Я пошматованості навісній
різьблену єдність протиставлю,
явлю добу в "красі" її страшній
і не розхристану прославлю.

Та вже я чую інші голоси:
"Для нас це гірше. від рицини,
то ж мертві форми мертвої краси —
сонет, октави ј терцини,"

старим паням співай в них про весну.
Віддай ті вірші до архіву!
Hi, не збегнути цю добу страшну
тобі, новітній Альмавіво!

Дай нам поему для "широких мас",
яка вантаж маленький має!"
— Поспіть, п'ятистоповим ямбом вас
nehay mій вірш поколисає.

Але віллю в ті ямби грім і жах.
О музо, не зважай на дурнів!
Скакала довго ти по корчаках,
тож не цурайсь тепер котурнів.

В цілковитій згоді з цією автохарактеристикою, II частина "Попелу імперій" становить, мабуть, з усіх більших розміром творів Ю. Клена найвідповідніший до поетики київського неокласицизму і, разом з тим, найдосконаліше опрацьований щодо стилістики та композиції. Поема починається з того, що поет одержує від тіні Дантової наказ — іти за нею крізь пекло советських "страдних шляхів" і засвічти перед людством все, що він має побачити. Данте звертається до поета:

"Щодня мої розширені зіниці
впивають ті страхіття і жахи,
все те, що і в кошмарах нам не сниться.
Нехай мої часи були лихі,
та не були вони такі ще підлі,
такі до скарг і до благань глухі.

I тих пісень, які усім набридли,
від нас не вимагали владарі,
як їздили на людях, як на бидлі.

Тепер підносять глас газетярі,
а не співці, сибілли і пророки.
Як всевидюче око угорі,
якась потвора, чудище стоеке,
за нами стежить пильно день і ніч,
думки відгадує і лічить кроки.

Як рветься вільний дух мій звідси
пріч!

Та далі я спостерігати мушу
і сатану зістріти віч-на-віч.
туди, де простір мороком чорнів.
До Бога простягну я мертву душу
та вопити буду: "відживи!" —
і може, криком тим Його зворуши.
Чи хочеш до Амуру від Неви
пройти зі мною страднimi шляхами?
Он п'ятьма аж клубочиться, диви!"

А я стояв без думки і без тями;
мені простяг він руку і повів
крізь темний бір якимись манівцями,

І вчув я відповідь: "Тобі наказ
дається йти за обрій цього поля.
У снах ти будеш бачити не раз
широкий, мертвий обшир оболоні
і сонце тайг димчасте, як топаз,
і тих, чие життя є ряд агоній.
Твій мозок є літописом живим.
Отож іди й будь свідок безсторонній"

Драстичні описи тортур і конання чергу-

З праць акад. мал. Т. Шевченка.

ються в поемі з похмуро-величними пейзажами Арктики —

На схід за Єнісеєм повноводим,
там, де на півночі кінчився бір,
ген до морів, що криті вічним льодом.

Людей в ті нетри гнали, як товар.
Коли ж вони вмирали там, як мухи,
на шар мерців новий ложився шар.
В бараки їхні, в шатра вітер дмухав,
 заносила їх снігом заметіль,
морозом сковувало їхні руки.

Їх шержень крив, як мертву рибу сіль,
і снились їм знайомий степ, дорога,
весна і вітер теплій рідних піль.

До найблискучіших місць твору належать уявні зустрічі поета з чільними представниками українського письменства й мистецтва 20-тих років, що перебували на далекому за-сланні; з них епізоди присвячені М. Зерову, П. Филиповичеві і М. Драй-Хмарі (особливо пікаві тим, що в них майстерно використані окремі рялки й вислови з віршів самих цих трьох поетів — вілома в пізньоантичній та середньовічній поезії літературна форма т. зв. "пентону") були, принаймні, ніклостилево надруковані в авгзбурзькому альманасі "Світання" (1947, ч. 6), але інші подібні ще й на сьогодні линяються неопубліковані, як от, при-міром, епізод зустрічі з Лесем Курбасом, що він начебто працює на засланні за поронника (була така чутка лесь у середині 30-тих ро-ків):

Спитав я: "Хто ти?" Й відказав він глухо:
"Був з мене Мельпомени вірний жрець,
що не достежив, звідки вітер дмуха;

тому чекаю тут на свій кінець.

Тобі відомо це ім'я: Лесь Курбас.

Сам Аполлон мені надяг вінець,
бо я втіяв і радощі і журби
у постатях мінливих на кону.

А цині теж до мене линуть юрби:

туди й сюди хуткій порон жену;

Хароном я зробився в царстві тіней.

Свою жорстоку долю не клену:
не жду визволення, не жду відміни,
бо знаю: не вverteається назад
ніхто з цієї мертвової країни!"

Біль серце окрутів мені, як гад;
не розумів я тих страшних містерій.

Я знов: був Курбас лицарем без вал,
а Сінклер з Кайзером в Есесесері
собі проникливо тлумача
знайшли в тім геніальнім режисері.

Хто ж і за що підніс над ним бича?

Значне місце займають у поемі символічно інтерпретовані образи зорянного неба — такі значущі й глибокодумні в цілій віршованій творчості Кленовій (порівн., напр., поему "Синові" і вірш "Стм'янілій місяць, сніг і парк са-мотній..." в "Каравелах", а зокрема — лато-

ОСОБИСТЕ

Ви думали вчора, що я кам'яна?..
О так, я з дитинства ще вмію мовчати.
Ніколи, ніколи вам, знаю, до дна
Моєї луші не пізнати.

Ніколи?.. А може... Бо вірю я в те: ..
Зірками записана в небі хвилина
Коли моє серце, мов мак, процвіте
Назустріч коханню, що вітром прилине.

І знаю, що світ мені стане новим,
І я посміхнусь, як ще досі нікому
Та тільки не знаю: то будете ви
Чи ішний? ... Не знаю ...
Лиши зорям відомо.

вану серпнем 1945 поему "Сузір'я" з I частини епопеї — безперечний шедевр Кленової (медитаційної лірики), а в II частині епопеї, до того ж, сложеною вмотивовані літаниня Дантоної тієї ж поета в їх мандрах понад підсвітськими просторами. Таким є велично-гармонійний образ сузір'їв десь у прикінцевих рядках поеми:

У небесах блідих, мов з алабастра,
великі зорі вихорем неслись!
Поринувши в якийсь блаженний настрій,
я злинув, хмарою повитий, в вісь!
Буяючи в щасливому спокої —
ураз почув короткий крик: "дивись!"
На промінь Андромеди голубої
мчав рятівник Персей, для поколінь
прийдешніх символ волі золотої.
Від нас лягла на землю темна тінь.
Коли ж ми знизились, то був лиши
простір,
де голий степ розтягся в далечіні.

За дуже приблизним розрахунком (із пам'яті), з цілої монументальної поеми в терцинах надруковано досі аж ніяк не більше від однієї десятої — може й значно менше. Немає сумніву, що публікація цілої II частини "Попелу імперії", поза всім іншим, відразу звела б напівнець демагогічні й тенденційні спроби неохвильовистської критики на еміграції "відсепарувати" в абиякий спосіб автора "Попелу імперії" від решти київських неоклясиків — з прозорою метою зменшити тим самим епохальну питому вагу славетного "п'ятірного грона", нелюбого неохвильовистам та "діалектикам" через свій, як на їхню думку, "брак революційності", себто через цілковиту непримиренність неоклясиків супроти всякого (хоча б і "національно" підфарбованого) комунізму та т. зв. пролетарської революції.

БЕРЕЗЕНЬ — 1951.

Портрет жінки. Роб. акад. мал. Т. Шевченка.

Леонід ПОЛТАВА

1950

Опівночі встав я.
Палаючі зорі
Світилися тужно над нами.
На косі дахи,
На фабричні ізвори,
На звалища смутку, нужденства
і горя
Вони осипались квітками.

А люди, що вміли
Красу ще любити —
Закрились руками тривожно.
Питались вони:
Із якого це світу?
Хіба ж не наказано все погасити?
Хіба ще присвічувати можна?

І гаряче стало
Холодної ночі,
І в кожному серцеві — спека,
А неба краса
Десь була на узбочці,
У темнім глибу цілоденної ночі —
Далека, далека, далека,

Ліричний відступ

(Продовження)

Перемігши вранішній сон, Саян перелічив усі головніші події і враження минулого дня і не знайшов нічого, що закарбувалося в його душі і пам'яті, крім погляду синіх, мов волошки, очей і простої милоти усмішки дівчини на місячній стежці.

Якось окремо на цьому тлі виступала постать жінки з загадковими темними очима, очима, що наказували, молили і зачаровували. Ця манлива, сповнена великих страждань і переживань жінка була витончена і рафінована, як твір Марселя Пруста... Жінка, що була вмить заволоділа усім його еством, ця жінка враз стала далека і чужа, як досадний компонент музики люксусового нічного вар'єте, що, будає, вклинується в просту зворушуючу і наївну, як музика сопілки гірського пастуха, — мелодію може приреченої далекими давніми богами, неуникненної зустрічі. Марта. Кохання — як несподівано знайдений скарб, непоборне, стихійне...

І... все ж, перебуваючи в полоні нових мрій і мов розколотий на дві частини, Саян старанно виконав учорашню обіцянку, — накопав червяків і припасував вудки, в душі готовуючись до якоїсь розгри.

Саян саме вмивався, коли чийсь руки охопили його голову і закрили очі. Паходці знайомих перфумів "Л'Оріган" незаперечно зрадили, що це була вона, Нелі, але Саян чомусь побоявся вгадувати і тільки намацавши поліровані плекані нігти, сказав:

— Нелі!

— Нарешті, відгадав! — і це після того, що ви казали, що знаєте вже кожну рисочку моєго обличчя й рук! Ні, ви не майстер вдумливого серйозного портрету, ви в ліпшому випадкові майстер пейзажного етюду або невікінченого натюрморту!

Саян, що був приготований до чогось вирішного і сокровенно-важливого, зовсім не мав настрою ні для дотепів, ні для пожвавленої веселості, може, спраглої або кохаючої його, Саяна, гарної молодої жінки. А, вона стояла проти нього, дивилася епрост і питала його довгим, проникливим поглядом і бачила... що Саян вже не в силі був, сказати, чи кохав він її, хоч би хвилево, запально, чи був це лише награш "закоханості" і широти, чи це було лише тяжіння до її гарного тіла і бістроого розуму, тяжіння самця, чи це було бажання чогось загадкового і романтичного, чи це було кохання — боротьба двох пристілежних натур?

Нелі хотіла щось спитати, що тяжіло над

нею, і замість цього сказала:

— Марта має грипозний стан, мабуть, простудилась вчора і то через вас... Отакий вимій друже: Прийшов, побачив, переміг, — і що вам до страждань чужих?

Нелі несподівано поклава йому руку на плечі, подивилася йому в очі, чаруюча і... покірна. І Саян був переможений. Прийнята постанова бути чужим, холодним і рішучим була втрачена.

о О о

Сонце піднялося вже високо, і риба більш не брала приманки. Змотані вудки лежали на коновці з рибою, що, зранена й сполошена, поснула або ще билася в рожевій від крові воді. Рибалки лежали поруч на траві і вдивлялись в безхмарну синяву неба. Там двоє соколів змагалися мож собою, або робили бойові вправи, може, це були батько й син...

— Ні, це вам тільки здається, що ви десь летите в замріяну блакить у блаженному леті. Ви ж сповнений сумнівів, тривоги і непевності, ви щохвилини думаєте, що ви зраджений зфальшованою "коварною женою", хіба ви можете думати про якесь блаженство, про безтурботне, за вашим висловом, святе кохання? — Ні, і я не вірю у ваші слова! Правда ж, ви не зовсім вірите не тільки мені, але й собі? — і через це Марта здається вам ідеалом широти і кохання, правда?

— Правда!... Але я з моїх сумнівів боюсь зробити якісь висновки, якісь твердження. Я боюсь, щоб когось без потреби і помилково не зранити, щоб щось не змертвiti, навіть коли це щось зміниться в своєму розвиткові.

— Що є саме це щось?

— Це щось є те, що виникло (гадаю, стихійно, отже — широ) при нашій першій зустрічі.

— Я вдячна вам, що ви намагаєтесь це щось зберегти, і через це, і через інші причини я хочу вам сказати: В а ш і с у м н і в і, щодо мене є с л у ш н і — к р і м с у м н і в і в щодо широти моого чуття до вас. І саме заради моого кохання до вас я вам відкриюся, бо вірю, що через нього ви мене не зрадите...

Саян, сперся на лікоть, дивився їй на уста, мов провіряв і рахував сказані слова.

— Я — т а є м н и й а г е н т в о є н н о й і п о л і т и ч н о й р о з в і д к и С С Р !

Вона вимовила ці слова суворо і твердо, мов вирубуючи їх на скелі.

Саян, у якого болісно стиснулося серце, мов від смертного вироку, зовні не виявив жодного здивування чи, переляку. Він тільки був вражений підтвердженням його імовірних згадів.

Вас ні трошки не тривожить і не хвилює мое розкриття? — тим гірше це для мене і... для вас. Значить, ви казали неправду, і процитали мое посвідчення?!

Саян мовчав.

— Значить, ви підло грали на чуттях... На-віщо ж ви зайшли так далеко?!

— Мені байдуже, чи ви мені повірите, але скажу в ім'я моєї матері, я не читав вашого особового посвідчення, я не грав на чуттях, — вони були ширі, я не хотів вірити моєму спостереженню і здогадам, що закрадалися в мою душу, моїм захисним інстинктам, бо був засліплений нашою відповіддю на мое хвилеве чуття. Ось чому, я не хочу вашого дального викриття себе, цього аж надто багато.

— Ви помиляєтесь, Микола Глібович Саян, або ще Михайло Лозовий, — член української підпільної організації і здогадний співробітник енної держави, якщо ви думаете так. — Вона тепер сперлася на лікоть і допитливо подивилась в його застиглі від здивування очі. Продовжувала далі, все ж з тією огорченою і суворою ясністю:

— Ви жорстоко помиляєтесь, Микола Глібович, коли, може, думаете, що все, що відбулося між нами і мої чуття до вас, мій лір і чинний відступ — це є тільки мій засіб розкриття, так би мовити, метод праці... Це було найбільшою образою може і для вас.

... Може, вам доводилося колись чути, що начальник енної тюрми допоміг своїм в'язням утікати, бо був у змові з ними? Так, ось знайте, я Неоніла Гартманська (це мое справжнє ім'я!) — роблю це, роблю це з помсти і свідомості.

— Яке свідоцтво ви можете дати, що це є так, як ви кажете, і чим засвідчите це?!

— Тим, що ви сьогодні, лежите тут на траві поруч зі мною, а не десь у спільній могилі.

— Це милість, чи тільки ваш каприз, вигадка вашої вищуканої фантазії?

— Що ж глузуйте і ображуйте, може, я цього варта, але пам'ятайте, що коли вас посадили до мене в купе (що не було випадком!) — я вже знала, хто ви, і коли я вас виннувала в такий спосіб, щоб ви навіть могли запідозрити, хто я, то це тільки для того, що коли б вас хтось питав (або допитував), щоб ви через ваше враження від нашої зусірічі за-свідчили, що вас вивчали і вивідували — все, як належить бути.

Розвідчика прикусила спраглі від хвилювання уста і продовжувала:

— Ви не маєте права думати низъко, я б сказала, підло про "ліричний відступ", бо це справа також не тіла, а душі, як хочете, моєї. Ви, як людина, мусите мати трошки зрозуміння до мене і милости... бо це є правда, що ви припали мені до серця, і коли не помиляюся, і у вас були певні симпатії до мене. От-

жè, це є святеє-святих і не рушаймо його. Ще скажу вам для "свідоцтва", коли б я була просто агентом контррозвідки, я б з вами не розмовляла. Про можливість якогось "ліричного відступу" вам ніхто не повірив би, мене не турбував би випадок з моїм посвідченням, незалежно від того, читали ви його, чи ні. Я дуже шаную мої почуття і, може, якщо ви їх маєте, ваші, я хочу лише мати чисте лице перед вами і тому хочу вам щось розпорісти, що торкається моєї особи і що торкається вас особисто.

Саян байдуже гриз стеблину вівсюга, і за ввесь час розповіді розвідчиці жоден м'яз обличчя не зрадив його напруженої уваги і переживань. Тільки вдивившись в його сірі-сталеві очі, можна було бачити, як чоловічки їх то зменшувались, то збільшувались, міняючи колір очей. За ці короткі хвилини Саян пригадав найменші деталі їх недовгого знайомства, слова і розмови і не знайшов у них чогось такого, що тайлі для нього загрозу. Його навіть дивувало хвилювання розвідчиці. Адже ж він не викриває її, не дешифрує, вони також не має наміру зрадити і видати його. Що ж тоді турбує її? Сумління, чи його доля? Чи жаль за втраченою ілюзією кохання? Чи, може, бажання вирвати його з обіймів смерти, допомогти йому врятувати себе і друзів?

Чи може вона і є сама смерть в образі прекрасної жінки, що лежить ось, поруч нього на беріжку прозорого глибоководого озера, в траві, мов дивовижна квітка, сповнена весняних паходів й принаді?

Він прислухався до її слів, і чув, здавалося, не тільки слова, але і її дихання. Він бачив, як хвилювалася вона, як здіймалися її високі груди, що просвічувались крізь тонку тканину блузки. О, як хотів би він, щоб все, що він почув, було неправдою, але він почув... Припустити, що вона працювала з диверсійною метою, було б смішним, бо раз вона працює у політичній і військовій розвідці, значить, працює і в НКВД. Звідки і чому вона знає про його належність до ворожої для большевицької держави організації? Чому вона повідомила його про це? Невже ж це все лише за законом жіночого чуттєвого інстинкту, самиці, чи, може, у неї роздвоєння психіки? Чи, може, це свідома послуга, і вона з ним в одному таборі смертельних ворогів большевицької держави? Тоді його поведінка супроти неї жорстока і огидна, тоді він мусить пристати їй до ніг і ціluвати їх, просячи прощення. Але спитати її прямо він вагався і вирішив далі слухати її.

Бути холодним і байдужим, примусити її до повного зречення себе і приниження...

Саян з жахом помітив, як в його душу на місце колись світлого радісного чуття до цієї жінки входить чорний змій презирства і ненависті невідомо навіть якої, національно -

Портрет актора Олріджа. Роб. акад. мал.
Т. Шевченка.

політичної чи соціальної ненависті народу до правлячої касти. Внутрішній сором залив його. Ні, він не стратив певного джентельменства і людяності, він вислухає її, і коли можна — простити, прости ти і врятує ...

Нервовий і болісний сміх, що був скоріше подібний на зойк і плач, пробудив його від думок. Вона, спершись на лікоть, з якоюсь повною презирства злістю, вигукувала йому в лиці.

— Яка ціна вашим спалахам чуття, полум'яним пориванням і признанням у... коханні безмежному, чистому і високому, коли ви відразу загубили це все і вашу мужню гідність. У вас навіть вигляд тепер такий жалкий, наче вас хто вкинув у багно! Невже ж, ні ви, ні я не маємо інших факторів для кохання і взаємного тяжіння, як тільки політичні уподобання чи симпатії? Ну, уявіть собі, що я дійсно ваш політичний ворог... І що ж, невже у вас не знайшлося інших сил поборення мене, як тільки остракізм, зненависть і знищенння?! Уявіть, що я дійсно з вас посміялася і зрадила?! Де ж поділися ваші душевні переживання, де страждання?! Бідний мій Йорику, бідний!...

— ...А я, я б вас все одно любила б і страждала б стражданням від розчарування, а ви? Ви лежите вже, наче труп, поруч мене, враз похололий і далекий. Ви мов виключений електроогрівач, бо вже ні ваше тіло, ні ваші

думки не випромінюють більше ані трохи. тепла для мене, яка вам беззастережно його дала, може аж забагато! Як у старого скиари, у вашій душі пустка, бо немає в ній ні жалості, ні участі до моєї долі, ні цікавості до моого життя, тільки страх і розчарування і зневаження самого себе! — Вона закрила лице руками і, здавалось, десь плакала глибоко в середині себе.

Саян тихенько взяв її руку і доловено притис до свого серця, що билося, збуджене від тривоги і сорому.

— Я хочу знати все, що йде про мое і ваше життя... Я хочу знати це скоро, поки моя душа не стала пусткою. Так, я дійсно не маю вже такого почуття, що мав до вас. У лвох, що стоять з багнетами один проти одного, не може бути ні кохання, ні милості. Хтось мусить віддати зброю... і здатися на милість.

— Ні, на милість я не здаюся, надаремно ви сподіваєтесь зачути від мене щось, як "сповідь падшої". Я хочу вам тільки довести, як я вже вам сказала, правду, вишу за ваше почуття!

— Я прийму все, як вирок, бо хочу моєї поразки більш, ніж перемоги. Бо хочу терпіньї кохання більше, ніж сумнівів і зневірі... Кажіть!

— Кажу... Мое ім'я є дійсно Нелі Гартманська. Багато жідів мають тогожні прізвища, але мое походить від старовинного роду Гартманів. Дехто з нашого родоводу залишив його в чистоті. Наприклад, ви чули, колись на Україні була чи не найбільша фірма сільсько-господарських машин Гартмана. Колись мій давній прадід Оскар Гартман перейшов з своєю сотнею німецьких панцерних ріттарів на бік гетьмана Богдана Хмельницького. З того часу Гартмани моого роду залишилися з українцями, були полковниками, зброярами, землевласниками, фабрикантами, вченими, в багатьох випадках зрослися з українцями і асимілювалися, особливо по жіночій лінії. Отже є Гартмани, Гартманські й Гартманенки, правда, є й Гартманевичі. — Посмішка кинула промінь на її похмуре обличчя.

Мій батько капітан Михайло Гартманський впав у боях під жовтоблакитним прапором у 1918 році. Моя мати походить я українського шляхетського роду Шабльовських, була однією з тих, що боролися за вишу жіночу освіту і насаджували фребелевський рух на Україні.

— А ви? — несподівано і докірливо запитав Саян.

— Я чекала на цей запит. Лише недавно Сталін сказав: "Діти за батьків не відповідають"... Тоді ж, після революції, коли я залишилася без батька, на мене, маленьку, впала вся відповідальність за ввесь мій рід, і на мені, здавалось, мстився ввесь "міровий пролетаріат" на чолі з ленінами, троцькими і сталінами. Жорстока була помста над уламками кляси ненависної буржуазії, капіталістів і "реш-

тоб п'ятлюрівщини". Не думайте, що я підле-
щуюсь до вас, як до українця і "цирого". —
Вона міцніше притисла руку до його сердя.

Рештки наших речей, разом з напівроз-
битим революцією і матроснею піяніном, раз-
ом з нами вкинули у підвальну кімнатку. Ма-
ти крадьком давала лекції музики, вчила ба-
жаючих європейським мовам, які вона знала
досконало і вчила мене, прищеплюючи любов
до всього красивого і чистого. Моя мама! . .

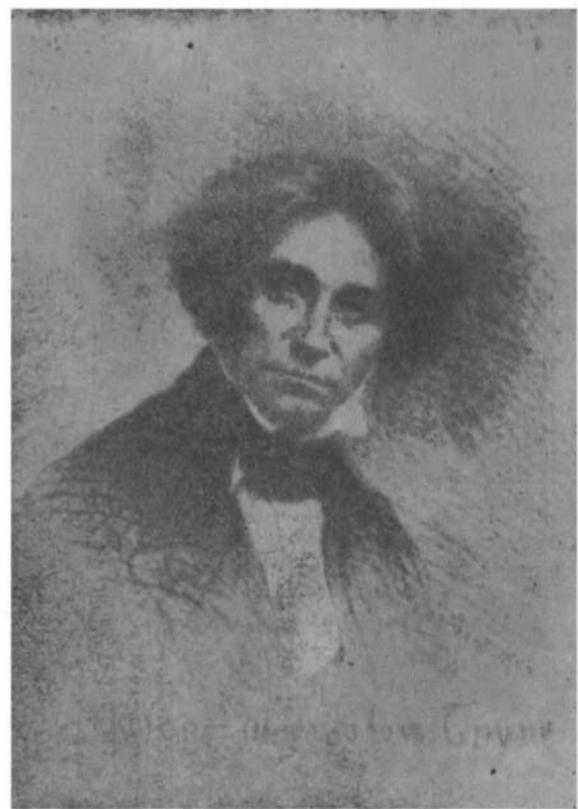
Від вислову "моя мама" — повіяло таким
смутком і такою безмежною шаною і любов'ю,
що Саян відчув, як його серце тенькнуло у
відповідь тихенько тепле і давнє слово
м а м о . .

— Наша вбогість і безпорадність були такі
великі, гніт і приниження такі суворі, що тіль-
ки щасливий випадок врятував мене від брид-
ких рук багатого непмана, і що я не отиціла-
ся, як сотні тисяч мені подібних, на вулиці.

— Що ж то був за випадок?

— Старий бойовий товариш моого батька по
службі в царській, а потім в Українській Наці-
ональній Армії, який щасливо приховав своє
минуле, як ніби бувший ватажок партизаніз
очолював районну наросвіту. Він і зустрів на
вулиці мою матір, що безнадійно продавала
паперові квіти напані з нею "Фабрикації". І ось,
я потрапила до школи, а матір помзвідувач-
кою дитячого притулку, власне колектора для
безпритульних і малолітніх злочинців. Коли
нашого доброго генія було взято прямо з ка-
бінета наросвіти на муки і розстріл, я вже то-
ді вчилася на другому курсі консерваторії. То-
ді мені йшов шістнадцятий рік!... Моя підго-
товка і успіхи в музиці були такі великі, що
через рік я, з дозволу моєї професури, дала
перший концерт. Він мав дуже високий від-
гук, але... мене раптом викликали на бюро ком-
сомольського осередку (я з тактичних мірку-
вань вступила до комсомолу) і заявили, що
рішенням бюро ЛКСМ-у згідно відозви про
посилення пролетарських кадрів у технічних
високих школах мене, як "передову комсо-
молку" посилають до інженерно-будівельного
інституту. Як я не доводила, що я не гідна та-
кої високої чести, ніщо не допомогло. Прий-
няли мене до ІТІ без іспитів.

— Я вчилася добре, бо любила науку, і час
від часу концертувала перед студентською ав-
диторією. Раптом мене в порядку мобілізації
і посилення "пролетарських кадрів на медич-
ному фронті" — перевели на перший курс медич-
ного інституту. На практичній лекції мені
стало зле і я впала. Мені дали можливість пе-
ревестись до київського інституту народньо-
го господарства, хоч мене дуже кортило всту-
пити до музичного інституту ім. Лисейка, або
на літературно-історичний факультет ІНО. От-
же я надзвичайно зраділа, коли мене знову ж
таки "в порядку посилення комсомольсько-про-
летарськими кадрами літературно-журналістич-
ного фронту", послали до Москви до ДЖ на

Портрет худ. Ф. Бруні.
Роб. акад. мал. Т. Шевченка.

факультет закордонної журналістики.

— І ось тут я помітила, що за мною стояла
весь час таємнича і страшна тінь ЧК — ГПУ
і таємної розвідки генерального штабу НКО.
Це вони мене намітили собі в жертву і скро-
тували кожен мій рух і волю. Мені стало ясно,
чому мене, буржуазну панночку, висували
скрізь як передову комсомолку для "скріплен-
ня пролетарських позицій". З мене готували
розвідчицю, вірніше — шпигунку Генштабу.
Мое виховання, знання мов і подекуди... моя
зовнішність були прекрасним матеріалом для
такої ролі, бракувало лише психологічної об-
робки, і цим, непомітно для мене, занималися
на протязі 4-5 років спец. уповноважені в ком-
сомольських осередках інститутів, в яких я
вчилася... .

Коли передо мною розкрився таємний за-
мір, в цей саме час зі мною трапилося немину-
че. Я закохалася безоглядно з усією силою
моого серця. Він був молодий талановитий пис-
ьменник і журналіст. Не можу назвати вам
його прізвища, та й непотрібно, — але скажу,
він був українець, і ви... зовнішньо фатально
подібні до нього!

— Коли його після чистки, на другий день
заарештувало НВД, я від хвилювання мала
передчасні пологи — і... вродила мою мален-
ьку Свету.

Вона закрила горесно очі, і сльози, що затримали на її віях, скотилися по лицях.

Саян, що помітив це німе страждання, не лишився безучасним, підвісивши і ніжно втер їй сльози. Він пригадав зовсім чітко фото молодого дійсно подібного до нього — мужчини — уквітчаного безсмертниками, пригадав фото дівчинки — Свети над ліжком у хаті старої сторожихи і сконстатував, що вони були не тільки подібні, але й що на їх обличчях була якась приречена спільна трагічна риса. У нього вже не було жодних сумнівів, що страждання і сльози, які він наочно бачив, були справжні, і що він чує про одну з величезних і численних драм, про які він знав і свідком яких він був.

— Ні кому, навіть матері, ні найближчій подругі не розповідала я цього; що розповідаю вам. Місяць була я між життям і смертю. Коли одужала, мене викликали на допит, я категорично заперечила, що знала про будь-яку діяльність чи зв'язки Ореста. Одного разу після звичайного допиту мене не пустили додому. На п'ятий день у слідчій камері у мене зникло молоко, і Свету довелося годувати штучно, або матернім молоком з спецпунктів — ОХМАДЕТА... Мені принесли лист від нього, в якому він умовляв мене, щоб я також підтвердила, що він знайомий був тільки з М. Б., з яким дійсно один раз мав зустріч у себе вдома, що правильність цього підтвердження звільняє його від інших підозр і припущенень і гарантує йому звільнення.

Після довгих розмислень, знаючи, що М. Б., згідно списка розстріляних “ворогів народу і зрадників”, списка, надрукованого в “Правді”, немає більше в живих, отже і мое зізнання не зашкодить йому, я підписала протокол зізнання — “по добрій волі і здоровій пам'яті” — Через два тижні мене викликали на слідство як... свідка ‘обвинувачення’. Я зневіритомніла, але це не стало на перешкоді судового вироку, бо замість мене, як доказ вини, звітував протокол моого зізнання і власно-ручний лист Ореста до мене, в якому він призначався до зв'язків з запеклим і клятим ворогом народу М. Б. Ах, ви знаєте, як це все робиться... За вироком спец. колегії його і цілий ряд інших розстріляли. Лише декого засталі безповоротно... Вибачте мені, що я розплакалася.

— Після того мене викликали на Луб'янку і оповістили, що мені прощають затаєння соцстану, що ніби було зроблено мною з явноворожкою метою, щоб пролізти на передові позиції; так само прощають моїй матері, яка при допомозі ворога народу влаштувалася у советський виховавчий заклад “з метою прищеплення буржуазної ідеології пролетарським дітям”, Це прощають через мої успіхи в навчанні, мою молодість, каяття і пожертву власних інтересів на користь пролетарської держави (моє свідчення). А тому мені дозволяється

продовжувати навчання у ІЖ-і або перевести-ся до іншого інституту зі збереженням дотеперішньої стипендії... Я підписалась суверозберігати все в таємниці.

Розбита фізично і морально знівечена, я не змогла далі перебувати й тижня в “моїй Москві”, і з дитиною приїхала до матері.

Рій важких споминів охопив її, спазми рйдання стисли їй горло, захлинаючись в них, вона нараз пополотніла, і голова її бессило впала на траву.

Саян скопив порожню пляшку, притманувшися до озера, набрав води. Він усадовив її під дерево і похлюпав на неї водою, дав напитись. Сидів напочепках перед нею, тримав в одній руці пляшку, в другій її руку, слідкував, як вона приходила до себе.

Дикий зухвалий регіт і брудна лайка раптом залунали близько, двоє передміських, судячи по вбранню, хлопців пробігли стежкою повз них і зникли, висвистуючи, в кущах над берегом.

— Ходім звідси, — тихо мовила.

— Може, підемо вже до хати.

— Ні, я не хочу до хати, я ще сьогодні му-шу з вами розстatisя... може, на дуже довгий час, може, назавжди... і тому я мушу зібрати всі мої сили і розповісти вам все, все, щоб ви не боялися мене і зовірили мені, я хочу сказати вам щось важливе для вас...

— Вони увійшли в прохолодну тінь невеликого гаю.

Сиділи деякий час мовчки під старою гіллястою липою, навколо якої густо сплелися кущі квітучої ожини. Пахощі і гудіння бджіл впливали заспокоююче. Раптом прилетіла периста сорока, примістилася на найближчій галузці і почала стрекотати щось уїдливе і смішне. Розкішно одягнений удод з настобурченим пір’ям на голові на другім дереві вигукував у відповідь: “худо - тут, худо - тут” —

— Бачите, цей удод не українізований і замість: “тут - погано, тут - погано,” — каже: худо тут. — Пояснив жартівливо Саян. Вона безтурботно розсміялася. В цю хвилину прилетів дрозд — пересмішник, почав насміхатись, перелітаючи від куща до куща, від деревця до деревця, дражнячись і заманючи в глибину гаю. Але переконавшись, що не має успіху, чиркнув і відлетів.

Коршун вгорі над липою голосно і люто цокав, лякаючи пташок і виманюючи їх з гущавини дерев на вільний простір.

Нарешті прилетіла суетлива зозуля, вона облетіла довкола липи і зовсім близько від людей закувала.

— Про що вона кує, віщує? — про те, що довкола немає нікого, і що пора вже смажити рибу, бо зіпсується! — “пояснив” Саян і звівся на ноги.

— Ви знаменито тлумачите пташині розмо-

ви, з вас був би знаменитий перекладач, якби вас послати.

— Куди?

— До бразилійських папуг!

— Я дуже радий, що до вас вернувся добрий настрій! — сказав Саян.

І на цей раз покірний і без упередження, він поклав голову на її сповнені соняшним теплом коліна, лежав і слухав, час від часу пильно вивляючись їй в очі, шукаючи в них підтвердження правди. А вона зрідка гладила його чоло і розповідала стомленим тихим голосом. І коли б навіть хтось сторонній угледів їх, то подумав би: "щаслива закохана пара". В дійсності це була мовчазна вперта боротьба двох, напруження якої обидва майстерно і тактовно ховали.

— І що ж вам знову допоміг приятель вашого покійного батька?

— Ні, він був ліквідований зараз же після процесу СВУ.

— Після того і в установі, де працювала ваша мати, була велика "чистка" і . . .

— І, уявіть собі, мою маму не викинули, ма-
буть, була спеціальна директива.

— Чи знала Ваша мати щось більше про . . .

— Ні, нічого, бо листи, що я їй писала раніше, до неї "не дійшли" . . . Ну, а пізніше я дала підписку **мовчати**.

Саян демонстративно позіхнув і іронічно запитав:

— Коли ж буде сама цікава сторінка?

— Вам хочеться книжку обов'язково з ма-
люнками! — в той час, як "наше життя подібне якраз на ту книжку, де саме головне знаходит-
ся на одній або двох сторінках, іноді в де-
кількох рядках, решта ж — це тільки накопичення то цікавих, то скучних дрібниць, перед-
мов і післясловій".

— Або ліричних відступів!

— Або ліричного відступу, який, може, є самим головним, кульмінаційним пунктом в книзі — або в житті, як хочете!

— Визнаю вам слушність, але я люблю книжки, де події проходять, як на екрані.

— Добре! — Через два тижні мене викликали на бюро комсомолу житло - коопа, (хоч я вже вважала, що давно механічно вибула), а трохи згодом, райком ЛКСМУ направив мене секретарем - перекладачем технічної літератури в Державне Управління Проектування, Міст і Промислових Центрів. Після двох-тижневої праці мене викликав до себе начальник Спецвідділу Д. У. П. тов. Хайкін. Зухвало оглянувши мене з голови до ніг, загадково і багатозначно подивився в очі, запитав:

— Тов. Гартманська, ви б не хотіли поїхати в заграницю командирівку? . . . і не чекаючи на мою відповідь, запитав — І чим саме ви мені можете за це віддячити?

— Нічим, крім того, я не хочу і не можу. У мене мала дитина і стара хвора мати, — сказала я категорично.

— Ай, що значить "стара маті", — кожна маті є або стає стара, а закордонна командировка дається не кожному і не навіки, **це ж щастя!** — коротко кажучи, це йде по дуже - дуже важливій лінії, і я вам нічим допомогти не можу. Ви оголошуєтесь **мобілізованою**, і кінець всяким "розговорчикам". Як мене мобілізують, я також кину все, і маму і папу, і піду. І він, почевонівши, ткнув себе в орден "червоної зірки", що красувався на гімнастичорі НКВД.

На третій день я як секретар - перекладач советської торговельної місії виїхала до Берліну: . . . але по дорозі ми, командировані, заїхали до Москви, де в Спецвідділі Комісаріату Закордонних Справ і Зовнішньої Торгівлі нам учили огляд, перевірку, вишкіл, бездоганно юдягнули, і лише після того я поїхала! Це було рівно три роки тому після першотравневих свят. Згідно мого підписаного зобов'язання я виїхала лише на три місяці.

Берлін! — я переоцінила усі мої уяви про могутність, багатство крамниць, статечність мешканців цієї столиці III-ої імперії. Мене вразили не тільки чистота, порядок, комфорт і сурова краса цієї столиці, але у мене запаморочилася голова від її спокусливого життя, від гаміру, театрів, опери, вар'єте, кіно, спортивних закладів, консерваторії, концертів. . . Я буквально занурилася з головою в це життя, наскільки мені дозволяла моя свобода рухів і котешті.

— І ви були самотня?!

— Ні, признаюся. . . З першого ж дня ло-
мене почав залишатися близький оберлейтенант німецької служби, який крім німецької мови, володів і російською, бо був, як казав, нащадком княжого роду.

— І? . . . — запитав знехota Саян.

— І, уявіть собі, яке було мое здивування, коли я цього самого оберлейтенанта зустріла в пивільному одягу в покоях советського по-
сольства, що містилося на розкішній "Унтер дер Лінден", куди мене й було викликано: зв'язку з моїм проханням повернутись додому, бо я страх засумувала за Светою, а термін мого зобов'язання скінчився.

І ось тут в присутності військового ата-
ше, двох у цивільному, (один з них був кон-
сул) — і того ж оберлейтенанта мене підвели . . . до присяги. Вірніше я повторила те, що було надруковане в урочистій "моїй" — заяві і заприсяглася служити, не шкодуючи ні сил, ні
життя свого для інтересів советського уряду,
комуністичної партії і червоної армії, суво-
ро оберігати таємниці і всі доручення. Запри-
сяглася і підписала, що за зраду, або недбаль-
ство, або несумлінне виконання цих обов'яз-
ків, або будь-який зв'язок з ворогом поза ме-
жами прямих доручень — хай покарає
мене і в сюмю родину сувора
рука пролетарського правосуд-
дя.

Коли я закінчила, військовий аташе погасів мені руку і заявив: — Віднині, тов. Неоніла Гартманська, ви будете мати інше ім'я. Воно буде вам спеціально передано, у формі легітимації і секретної шовкової перепустки — "путівки" у ваше нове і славне життя! — Віднині ви, що склали бойову урочисту присягу є боєць органів розвідки РСУА і її флоти, співробітник секретної політичної і воєнної служби. Ми горді всі вашою всеобщиною освітою і сподіваємося, що ви виправдаєте довір'я і сподівання уряду і партії".

Він говорив, ще й ще, а я все тільки думала, що я в смертельній пастці і що я, мабуть, ніколи вже не побачу ні моєї Свєти, ні мами.

— Ранг майора, наданий вам авансово, за безпечує вашій родині безтурботне існування на батьківщині, під час вашої служби закордоном, пенсію в разі вашої смерті і ваше персональне забезпечення, в разі якого лиха: ранення, каліцтва, в'язниці або звільнення в запас після 45-ти років. Ви підлягаєте воєнній субординації і всім правам і законам, як у підвищеннях, так і нагородженнях орденами і преміями, так і покаранням згідно кодексу відповідних законів.

... Як комсомолка і студентка ви проходили усі військові дисципліни, статути і вмієте володіти зброєю до легкої гармати включно! — все останнє вам розкаже і навчити ваш найближчий опікун і захисник та бойовий друг, товариш Насечкін Ніколай — Герр обер-лейтенант Клаудіус Шарлемань. Для простоти і пам'яті він має кличку "Клава".

Вся ця церемонія відбулася так швидко, так несподівано і категорично, що я навіть після закінчення процедури привітання все ще стояла розгублена і приголомшена, як дитина з розкритим ротом, аж поки мені Шарлемань не сказав, штовхнувши під бік, — "vas вітає тов. консул, дякуйте, закрийте рот і ходім до буфету. Сьогодні в посольстві танці, багато чужих гостей і всяка "самодіяльність"!

На цьому вечорі я вперше після багатьох місяців торкнулася клавішів рояля...

— І що ж, мали успіх?

— Не пам'ятаю, що і як я грала, тільки знаю, що посол з непідробленим захопленням поцілував мені руку, так саме і французький амбасадор.

— Чи знов посол, хто ви є поза клавіром?

— Можливо, ні, посол може безпосередньо не вникати у деталі розвідницької роботи, щоб часом десь не провалитися, як кажуть, впрост не "засипатись". Це роблять консули і різні аташе і місцеві шпигуни. Але навіщо це вам?

— Так, кортить знати, чи він був знайомий з Шарлеманем...

— Ось що вас цікавить, я так і знала. Скажу, мене ніщо не тішило. Вернувшись у мій номер, я зачинилася і проплакала всю ніч і день. Хотіла відібрати собі життя, та перед очима була Свeta... Я подерла прощальний лист і вики-

нула в туалет кулі з виданого мені револьвера. Смієтесь? — вам смішно з моїх протизахідів, але пізніше я налила в шклянку сухими, цієї отрути нещасливих покоївок і куховарок, і хто знає, чи розмовляла б я з вами сьогодні, якби...

— Якби що?

— В цю саму хвилину не виломив двері і не увійшов... у німецькій уніформі, оберлейтенант Шарлемань. Він завжди, як злій чи добрий геній, з'являється біля мене у критичні хвиlinи.

Питаєте, чи він був гарний? Так, але краса його була красою якогось смертельно хижакього звіра. Від його дотику було моторошно і від очей було страшно, як страшно буває людині перед змієм - удавом, що душить і дивиться їй в очі. Чи ревнуєте мене до нього? ..

Саян замість відповіді тихенько зсунув голову з її ніг на землю, відвів її руки від свого лиця. Вміть його опанувала така відраза і огіда, що він хотів скочити на ноги і десь бігти скупатись, як після дотику до чогось нечистого і гідкого.

Його груди важко дихали і по закритих повіках очей було видно, що він хвилюється.

— Ви такий нерівний і нетвердий в своїх словах! ви казали, що хочете знати всю правду і вислухаєте таку, як вона є і... ревнуйте мене до тіні минулого.

— Через три місяці я, за наказом, виконала перше, надзвичайне доручення по лінії Морського Флота і виїхала до Англії як секретарка жіночої організації текстильниць, що відвідала Англію з місією доброї волі. Нас добре приймали соціалісти, комуністи і ліберали. Виконуючи завдання по лінії швидкісних літаків, я мало не потрапила в лабети Інтелідженс Сервіс. Все ж таки в Манчестері я довідалася дуже багато про англійський секрет крашенні тканин (це також грає неабияку роль в справі обмундирування і розвитку текстильної промисловості СССР!).

— Як я бачу, ви все це робили на совість і залюбки!

— Hi, тільки як та, що потрапила в лабети шпигунства і розвідки, яка думала лише про одне: вирватись і вернутись до своєї дитини... а, втім, як знаєте, розвідницька робота тягне людину як спорт або як наркотик. Бо це є змагання не тільки за своє життя, але і за те, щоб тебе не одурили, не викрили, не вбили, не вібрали, не спровокували, не зрадили.

— I ви мимохіть забули про все... про народження і смерть, про образу і підступний глум.

— Hi! — не забула, ні про найдорожчу втрату, не забула підступства, насильної розлуки з моєю матір'ю і самим найближчим еством.

(Продовження буде)

З ПОЕЗІЙ Ш. ЛЕКОНТА ДЕ ЛІЛЯ БИКИ

Окуті нерухом, пусті морські рівнини
Стягою златною хмар розтяли глибини.
Туман, спізнившись лишити неба шир,
Немов рожевий змій, звивається в омлінні
Без силі на зубцях німотних дальних гір.
Повільні подихи в найтоншому сп'янінні
Понад саваною пливуть, де гурт биків.
Пасеться на траві повзучий і солоній;
Лисніє їхня шерсть на випинах горбів
І м'язів, очі в них запалі і червоні.
Два негри з люльками зчорнілими в зубах,
Упернись ліктями в коліна худорляві,
Сидять навпочіпки, і погляд їх потах
В замріянні, що їм дурманить мислі мляві.
Але надходить тінь — і, знаючи звичай
Сувору череду вести до загороди.
Високорогий лоб уже підвів вожай
І з губ запінених рикання шле над води.

СЛЬОЗИ ВЕДМЕДЯ

Владика Рун прийшов з безлюдної містини
І моря гуд почув при диких берегах,
Ведмеля рев і плач берези безупинний.
Палали кучері його в молочних млах.

Безсмертний мовив Скальд: "Твою ярливість,
Море,
Що будить? Дерево, чому ти слізози ллєш?
Ведмелю прастарий, стогнання це суворе
Пошо підносини ти в пустелі побереж?"

"Королю Рун!" — рекля Береза блідохола,
На вітрі крижанім схиляючи гілля, —
Під щасним поглядом коханого ніколи
Осяйну лівчину не бачила ще я.

"Королю Рун!" — рекло похмуре Море. —
Лоно

Мое не відало розкішних літніх днів,
В досмертних скаргах я з відразою холону,
А в сонці, радісний, ще не лунав мій спів".

"Королю Рун!" — сказав старий Ведмідь,
нужденний
Невільник студені, ловець голодних вод, —
Чому я не ягня, що на луці блаженній
Живе в смарагді трав і серед насолод?"

Євген ОНАЦЬКИЙ

Тиждень в Сіцілії

(Продовження)
II
ТАОРМІНА

31 травня 1935 р.

Вгору... вгору... все вище вгору!
Стрімка, покрученна стежка, іноді густо
всіяна дрібними камінцями, що шарудять і роз-

I гарфу Скальд бере безсмертний — і
гудьбою
Святою ломить він зими печатей сім:
Тремтить берези лист під теплою росою,
Бліскучий сміх біжить по безмірі морським.

I захватом Ведмідь поймається високим,
Любов перемогла потвори дику грудь —
І слізози ніжності з очей кривавих током
Шарлату ярого на білу шерсть пливуть.

ПОМЕРЛОМУ ПОЕТОВІ

Ти, спраглий, барв шукав божественно-
прозорих,
Нетлінних обрисів над висотою хмар
І плоті, що в собі таїла б неба чар. —
А нині ти прийняв печать німот суворих.

Чинити, бачити і чути? Дим і порох!
Любити? Жовч дає злотиста чаша в дар.
Як бог, що, повен скук, свій кидає олтар,
Вертайсь і розчинись в матерії просторах.

Чи обрядовий плач лунатиме, чи ні,
І забуття тобі судилося в труні,
Чи буде вік плаский твоїм ім'ям гордитись—
Я заздрю уделу твоєму: ти умер —
І вільний ти; тобі незнані відтепер
Стид мислити і жах людиною родитись!

СМЕРТЬ СОНЦЯ

Прошання вість несе з величною тужбою
Осінній вітер. Він бульварами летить
І листя женучи, галуззя голу сіть
Колишні шумами вечірнього прибою.

Крайнебо залилось огнистою рікою,
Кров заходу тече і гнізда червонить,
Які, гойдаючись в колисці верховіть,
Поволі повниться дрімотою важкою.

Ти, сонце, падаєш! Твій світич охолов
І никне слава слав; чийсь могутні груди
Останню віддають, із ран ллючи, любов.

Конай! Відродження — воно для тебе буде!
А серцеві, яке зазнало смертних мук.
Чи хто поверне знов життя, вогонь і звук?

Переклав М. Орест

(УРИВКИ З ЩОДЕННИКА)

лазяться під ногами, а іноді виполірована й
гола, як дзеркало, в'ється по скелястій горі,
відкрита промінням сонця.

Перше скидаю з себе піджака й капелюха. Потім прихоліть черга й на камізельку.

Мокра хусточка вже більші не витирає
крапель з лоба. а лиш його натирає . . .

Мушу спочити.

Сідаю коло старих, забитих дошками будинків колишнього капуцинського монастиря і відсапуюсь.

В сучасному світі, якщо ви шукаєте краси природи й краєвидів, неминуче знайдете в найкращому, в наймальовничому місці і якийсь великий готель, чи пансіон, або бодай якийсь рестораник. Давніше в таких місцях будувалися замки-фортеці або монастирі, що служили також нерідко фортецею й захистом для зголоднілих та потомлених мандрівників.

В Таорміні теж були колись монастири — оцей, капуцинів, залишений покищо без ужитку, і другий — черниць домініканок, перетворений вже в люксусовий Палац-Готель св. Домініка, з прегарним садом і чудовими краєвидами.

Сьогодні вранці я довго сидів там, на ексманастирській терасі сестер домініканок, поміж червоними й синіми геранями, рожевими й білими олеандрами, й дивився, як у прірві підо мною фантастичні фікліндія та трагічні агави змагалися за суворе життя на стрімкій випаленій скелі.

Море біля берега прозоро-зелене. Рибальські човни в затоці лініво коливалися на ледве помітних хвилях, і — скільки бачило око праворуч і ліворуч — бігли до моря обслані червонясті гори і зникали в погожій воді.

З колишньої церкви чернінь, що теж перешла до готелю, доносився час-до-часу ясний голос дзвону, що відбивав години. Але тих, чиє життя він колись регулював, я не бачив і тіні.

В довгому коридорі під низьким склепінням, понад дверима колишніх келій — кілька афрескних портретів найвизначніших давніх черниць: Маргерити, герцогині Савойської, Іванни, королевої Португальської, Катерини Рагонізької; але келії, призначенні для одноманітного суворого життя, присвячені молитвам і відмові, перетворено тепер в розкішні спальні з наймодернішим комфортом — лазничкою, центральним опалом, телефоном, оксамитними кріслами та шовковими ковдрами на біlosніжному ліжку.

Під склепінням кіостру — читальня з англійськими, французькими, німецькими і, певна річ, італійськими журналами та часописами. В колишній просторій манастирській трапезні (їадальні) — танці, що починаються о 17 годині під звуки джаз-банду і кінчаються далеко за північ.

Натомість у колишньому манастирі капуцинів — тиша і пустка.

Але, хто зна, чи надовго... Місцевість чудова. Краєвид ще ширший, ще багатший, ніж в готелі св. Домініка:

Вся Таорміна — як на додоні. Ось так, грекський театр, найбільший, після Сіракузького, в Італії; трохи близче — церква св. Катерини; ззаду неї — ледве помітні руїни

римського давнього театру Одеону. Ось там праворуч — рештки серацінських башт коло Катанської брами, а поміж ними — величезні палаці модерніх готелів, привабливі вілли, розкішні сади і парки...

Згадую Мусоліні, як він, на башті вибудованого ним міста Літорії, каже нам, журналістам чужинецької преси:

— Бачите, яка різниця в точці погляду, коли ви дивитеся згори від, чи здолу нагору...

І ми всі мусіли одноголосно признати, що дійсно різниця величезна, бо мали можливість бути і вгорі і внизу...

І жаль мені було тих, що вічно гниють в болотистих низинах. І жаль мені було тих, хто залишається незмінно в кришталевих палацах стрімких верхогір. Недурно ж і ніцшеанський Заратустра, пробувши десять років у самітності високих шпилів, відчув нагальну потребу зійти в долину і, ставши одного ранку супроти сонця, так до нього промовив:

— О, велике світило! Що було б із твого щастя, коли б не було тих, для кого ти сяєш?! Поглянь: мені нудна моя мудрість, і, як бджола, що набрала забагато меду, я потребую рук, що жадають... Я хотів би давати й розподіляти, аж поки мудрі поміж людьми не зробляться знову щасливі в своєму безумстві, і бідні — в своєму багатстві. І тому я мушу зійти в долину: подібний у цьому тобі ввечорі, коли ти зникаєш за морем і віддаєш своє світло також і в світі найнижчих, о, найясніше Світло!...

Але тепер я покищо радий, що можу піднестися з долини вгору. Тут так тихо й спокійно! Тут справжнє царство тиші й нервового розпружження.

Є тиша, що чекає нас на порозі радости, і є тиша, що її дає нам глибокий біль. Несмілива тиша надії й непорушна тиша віри. Райська тиша, що припечатує вуста любові, коли душа розуміє гармонію другої душі, і тиша безмежного зосередження, що вкриває очі перед смертю, коли душа намагається залишити світ у гармонії з собою. Сіра тиша архівів, що припадають порохом минулого, і рожева тиша колиски, яку гойдає розмріяна мати, вся занурена в майбутнє. Краєномовна тиша великих пам'яток мистецтва, і німа тиша порожніх могил. Містична тиша готичних церков і соняшна тиша римських базилік. Загрозлива тиша наставлених гармат і вколислива тиша спокійного моря. Жахливо-глуха й безконечно м'яка тиша нічного туману, що в ньому без сліду й без відгуку зникають крики болю й сміх радости, і прозора тиша морозного вечора, що в ньому кожний звук, ніби гостра стріла. Нервово-нетерпляча тиша весняної ночі, повна жадань, і сонна тиша літнього дня, знесилена спекою. Кошмарно-важка тиша темних завулків, насичена злочином, і нелюдська ясна й чиста тиша маківок гір, покритих незайманим снігом,

Безконечна гама можливої тиші. Мусимо поспішатися зареєструвати всі її тони й півтони, бо сучасна цивілізація веде проти неї безпощадну війну. Пройде ще якийсь час, і душі, спраглі тиші, будуть умирати від своєї спраги, як знесилені мандрівники в безводній пустелі. Пройде ще якийсь час, і навіть із далеких зірок, де ще панує велика інтерплянетарна тиша, заревуть до нас голосномовники рекламних радіовисилень, що вмовлятимуть у нас необхідність купувати лише вироби тієї й таєї, а не іншої фабрики; інформуватимуть нас, що акції того й того підприємства постійно зростають, а того й того постійно падають; встряватимуть несподівано в нашу розмову, будитимуть нас серед ночі, супроводитимуть нас у найінтимніших моментах нашого життя...

Але поки ще до цього не дійшло, мусимо з пожадливою радістю впиватися благословленою тишею, що оновлює душу й вільває в неї животворний бальзам.

Сиджу на терасі, кіби підвішений в повітрі.

Ще далеко до вечора, але сонце вже позолотило повітря, ніби гопростягло з неба до моря тоненькі, на око невідні золоті струни.

Підо мною, по проваллю й по скелях — цілі натовпи індійських фіг (фікіліндія), чудернацьких дерев, що цвітуть жовтими квітами на величезних зелених м'ясистих лопатах, які мали б бути в них за листя, і охороняють ті свої квіти (а пізніше й овочі) найженими величими й маленькими колючками. Деякі з них такі великі й гострі, що ними можна проколоти руку, але багато з них такі маленькі, що ви їх навіть не помітите. Але зате — як ви їх пізніше боляче відчуєте! Грубі стовбури викручуються в німому розпачі свого безсила й не можуть ніяк піднестися вгору — ростуть вшир, а не вгору. Зате їх коріння має таку силу, що ніяка скеля їх не витримує і, лускаючи з пересердя, дає їм дорогу. Коли Вельс творив свої фантастичні краєвиди в "Перших Люлях на місяці", він у своїх описах, мабуть, чимало запозичив із вигляду цих найбільш чудернацьких дерев, які я буль-коли бачив:

Від мене висячими садами над прірвою йдуть додолу тераси за терасами, кіби сходи Титанів. На них — спіблясті й тонкі кипани), розмашисті пальми, стрункі й гонкі к'япариси. Доми Таорміни червоно виблискують у морі різноманітної зелені; і ясно-прозора блакить неба сходить повільно до срібло-мережаної блакіті моря, що поволі до нього підноситься і в ньому втопає.

Повітря помітно свіжіє. Від дальших гір лягають уже тіні.

Але високо в небі, далеко в повітрі, мріє блискучий трикутник — снігом укрита маківка Етні. Над нею — хмарка чорного диму.

Дим — над снігом, під снігом, мало не вічним, вічний огонь.

Чую кроки. В невимовній тиші, що мене з усіх боків огортає, лункі кроки людини падають у душу, як каміння в глибоку криницю.

Сідає недалеко від мене, на кам'яній лаві, вимурованій в скелі. Витирає спіtnілого лоба й чемно вітається. Кладе коло себе величезний пакунок, що ніс на плечах, і втомлено спирається на обшарпаний мур.

— Ви, діду, тутешній? — запитую.

— А так, з Таорміни.

— Як живеться, діду?

— Та от так собі... Як Бог дастъ.

— А чим власне люди живуть в Таорміні?

— Чим живуть?... То цим, то тим...

— Мабуть, багато з риболовства, — підказую. — Адже хліборобства тут щось не видно...

— Яке там хліборобство! Хіба ж уродить хліб на такому камені!

— Алé ж маєте сади...

— Та садів є дещо — черешні, несполі, мігдали, маслинини, фіги...

— А цитрин та помаранчів багато?

— Для тих води треба, а де тут вода... — і він повів рукою.

— І справді, — згодився я. — Де тут може бути вода... Але в місті води, здається, досить...

— У місті з даліх гір проведено... Та й то недавно... А то все лошаками возили, а хто бідніший, той на голові собі приносив...

— Так, так... А все ж — як тут у вас із риболовством?

— Та що з риболовством! Бідно в нас на рибу. Ловиши-ловиши, іноді за ввесь день нічого не впіймаєш... ну, а іноді й сіті не витримують... риба тутходить табунами. Як найде на сіті, то буде досить, але як не найде...

— А яка тут у вас риба?

— Сардинка, анчовси, дрібна риба для смаження...

— А більшої немає?

— Та як'coli. Ось тепер починається тонно, меч-риба...

Нараз пакунок, що лежав коло діда, упав із лави, і я поміг йому його піднести:

— Це ви трохи хмизу назбирали, — сказав я співчутливо.

— Та трохи... — відповів він неохоче і, попрощаючись, пошкандливав далі.

Навколо не було видно лісу, і хто зна, де той дід збирав свій хмиз, і як здалека він його ніс...

І здалося мені, що під розкішною поверхнею люксусового міста, де великі готелі, танці й розвага, копошаться мізерні злідні й отруюють радість життя і сонячі...

Але дід тримався гідно й незалежно, і я довго слідкував за ним очима, аж поки він не зник за поворотом стежки.

(Продовження буде)

PARODIARIUM

ЩОДЕННИК РЕДАКТОРА ЦУЦИКОВСЬКОГО

18.3.51. На вчорашній виставі ("Лісова пісня" у виконанні театральної студії ім. Григоренка) мило вразили мене сюрреалістичні декорації. Небо було в кольорах організації: червоне і чорне. Під час пожежі людські руки, що стягали дах згорілої хати, символізували полум'я. Хведосій Чичка каже, ніби символічне значення має і те, що проф. Онацький, виходячи на сцену, заплутався в кулісах і спіткнувся. Але я думаю, що це просто випадок. Балет був на високому мистецькому рівні. Постать долі вражала своєю елегантністю. Лісовий чортік з електролампою на хвості якнайкраще відповідав філософському задумові поетоси. Читав я в газеті, що Гірняк теж ставив "Лісову пісню". Цікаво, як вив'язався він зі свого завдання?

22.3.51. В справі зміни статуту Спілки УНЛМ в Аргентині я радив би ввести пункт, що членом Спілки може бути лише той, хто не визнає Українську Національну Раду.

8.4.51. Дивуюся, чому редактор Укр. Слова скреслив закінчення моого допису "Польсько-ававилонський діялект". Там же ж було так:

"У нас, на терені аргентинської республіки займаються такою самою роботою з "літературно-мистецького" журналу "Пороги" панове Качуровські, Бульдіни і їм подібні".

Бомбослав Атомович

ОСТОРОГА ПОЕТОВІ

Не слухай пісні "Близче до життя" —
Є віск проти сирени - коњюнктури:
Пильний свого (мистецького!) життя
І знай, що смерть — в смітті макулятури.
Повір, поете, в дружній голос мій
І критиці підступній крикни: "Стій!"
Тобі я крові не віддам, о п'явко!
Мій вождь є Атомович Бомбославко!"

Високодостойний Пане Редакторе!

Прошу не відмовити і вмістити на сторінках Вашого цінного видання чого чиста.

В післямові до збірки "Зірніші" Ю. Буряківця завдано образи нашому поетові Ярові Славутичеві. Сталося це не з моєї вини, як керівника видавництва. Під час виходу збірки у світ я був у творчій подорожі на Дніпро. Мою відсутність використав інший член "Молодого Покоління" і накоїв лиха... Тому я пішов дорогою прошу поета Яра Славутича згадати про наші разом пережиті колись літні в славному Запоріжжі і в Києві та пропласти мені заподіяну

ДЕЩО З ЕМІГРАЦІЙНОГО ФОЛКЛЬОРУ

За люб'язною згодою нашого відомого — проф. Балактіона Етнографовича ми подаємо нижче ту частину зібраних ним матеріалів з українського фолклору, що виник уже на еміграції і являє собою цікавий відгомін на ряд літературних явищ нашого скітальчого життя. Публікуємо ці матеріали, керуючись науковими, отже об'ективними міркуваннями. Проте не можемо не пригадати відомої приказки, що голос народу (а особливо на еміграції) є голосом Божим.

Біда не по деревах ходить —
Поему-монстр Осьмачка родить.

Біда не по деревах ходить
І хто її не скушував —
Поему-монстр Осьмачка родить
І цуценя вкидає в став. (Варіант)

Наша річка невеличка: Барка, нетеча, Чичка.

Вірші Барки ні варти ні хвали, ні сварки.

Пливі Шерех, шумить Шерех; де Державин,
там йому берег.

Де Державин, там письменник сонцеславен;
де Шерех і Осьмачка, там туман і мряча.

Як ударив в гонг Орест наш, Шерех — у
барил!
Цілий гонг, і звук лунає, луснуло ж...
Манило!

Зайнявши Косача, гірку дістанеш пайку:
Прокляття, живчний рик і бароккову лайку.
(Варіант: Сатанічну лайку.)

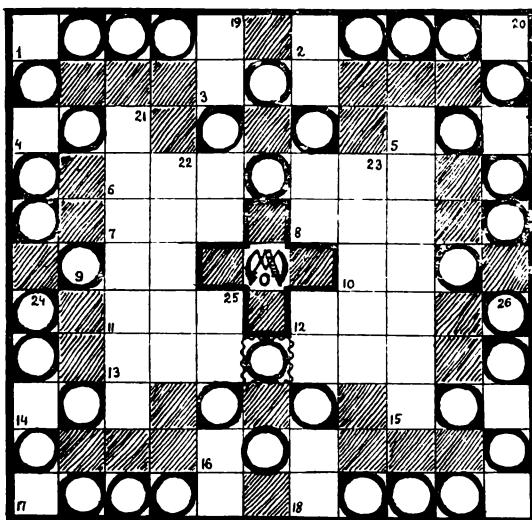
йому кривду.

Також ласкаво прошу критика Б. Романенчука, письменників М. Ореста, П. Волиняка та О. Веретенченка забути про ту "післімову", де, широ кажучи, намішано гороху з капустою . . .

Письменницьке Об'єднання "Молоде Покоління" вже не існує: я бо не маю ані часу, ані бажання брати на себе відповідальність за недолугі "літературні спроби" вічних початківців.

З належною пошаною
Іван Манило
П.С. — Українські часописи та літературні журнали, сподіюся — передрукують цього лаконічного листа. — I. M.
Від редакції: За правдивість "покаяння" н е в і д п о в і д а є м о . . .

ХРЕСТИВКА
(Подвійне завдання)
Уложив МТло.

Хрестівка. Склад МТло

Більший квадрат порізано на 121 менших. Розв'язуючи завдання "хрест" — (5 квадратів і затемнені рисками) до уваги не беремо. На останні квадрати треба підшукувати слова, щоб було:

ПОЗЕМО: 1 — є в кінотеатрі; 2 — український митрополит унія; 3 — міра землі; 4 — трохи води, без ноти; 5 — чаклун; 6 — великі грішники; 7 — огорожа; 8 — документ володарства (часів татарщини), без кінця; 9 — число читане взад; 10 — Сталін № 2 (передставити літери); 11 — англійський сполучник; 12 — той (безголосний), що зробив і може йти геть; 13 — перепона у вуличних боях (представивши букви). Але в середнім квадраті — двома літерами назвіть нашу батьківщину; 14 — забава; 15 — згода; 16 — як додати наші слухові органи — продають у крамницях; 17 — літературний твір; 18 — Прометей украв у богів.

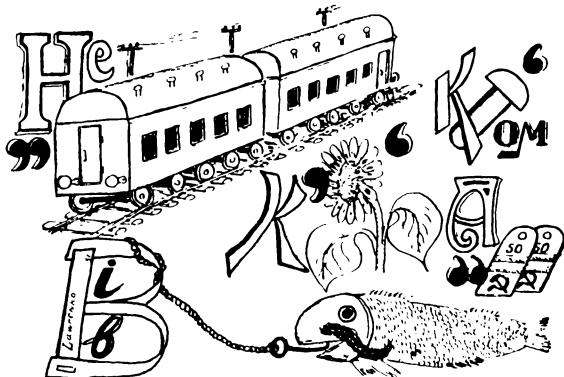
ВНИЗ: 1 — є в літературі, мистецтві й музиці; 24 — місто в Стародубщині (Чернігівщина); 21 необхідність; 22 вагітна вівіця; 19 — зброя; 25 — мебель; 2 — пестливо Пріська; 12 — син Шевченкової "Наймички"; 23 — риштунок на дощівку (передмістити літери); 5 — англійський назовник (клична форма) від "пан" 20 — німецький Іван; 26 — північна із-дова тварина.

ЗАВВАГА: Заповняймо квадратики літерами не зважаючи на кола, що в середині. Заповнивши відповідними літерами всі квадратики, що дають потрібні слова, літери з квадратиків з кружечками випиши на окремий папірець. Цих літер має бути 39 (у 38 кружечках).

Після цього, за назвами літер, розбиймо їх на групи. Груп буде 16, з різною кількістю літер, напр.: О буде 7, А — 6; Р — 4 і т.д. Після цього ізожної групи літер візьмімо по од-

ній (хоч вона ї одна), а літер А — візьмемо дві. Із цих вибраних літер, зложимо тепер троє слів: 1) особовий займенник, що нагадує з ким ми працювали; 2) синонім — слизько і 3) — прапороносці (синонім), останні літери облиши мо. У 3 словах матимемо 17 літер. Тепер з них виберім літери; назву холодної пори року; 2-назву прапора, а останні літери, після належного розміщення (чи нивили І на Е) — дадуть прізвище одного письменника.

РЕБУС
Уложив МТло.

ПОЖЕРТВИ НА ПРЕСОВИЙ ФОНД

«ПОРОГІВ»

Зірку перевели пп. Федір і Володимир Герасімчуки:

Олегаріо Куельо \$ 0,50; Фірмо Сеговія 0,50; Алехо Гомез 0,50; Данило Яремчук 0,50; В. Кобань 1,00; І. Приятель 0,50; Карльос Родрігез 0,50; Сімон Лейвас 0,50; Василь Сас 1,00; Маліновський 1,00; Мігуель Сас 1,00; Марія Раттін 1,00; Єгова Ескобар 1,00; Григорій Калуз 0,50; Ніколяс Ярінковський 1,00; Херіял Бібер 0,50; Навло Ручей 1,00; Павло Бенівський 0,50; Володимир Герасімчук 1,00; Федір Герасімчук 1,00; Іван Герасімчук 1,00; Лазар Герасімчук 1,00; Ганна Герасімчук 0,50; Євгенія Р. де Герасімчук 1,00; Роза К. де Герасімчук 1,00; Оксентій Федорчук 1,00; Хозе Діяз 1,00; Ельбіо Рібейро 1,00.

Разом пезів уругвайських 22.50.

Всім жертвовавцям щира подяка!

— * * —
БІБЛІОГРАФІЯ

"ЕНЦИКЛОПЕДІЯ УРКАЇНОЗНАВСТВА"

Мюнхен — Нью Йорк, 1950

Зошит 12. стор. 881-960

Ціна 8 нм. або 2,50 дол.

АЛЬМАНАХ РФК
(Ради Фізичної Культури)

120 ст. — коліровий кредитний вклад з відзнаками усіх спортивних товариств; — великий формат — обкладинка в двох красках; Мюнхен, 1951, В-во "Молоде Життя", Ціна: ДМ 5.

CORREO
ARGENTINO
Central (B)

TARIFA REDUCIDA

Concesión № 4209

Registro Nacional de la Propiedad
Intelectual № 339716

ФІЛЯТЕ ЛІСТИ!

Доповніть свої колекції марками, яких ще
не маєте!

Безкоштовно, швидко й сумлінно допоможемо
Вам придбати ті марки, яких Ви шукаєте.

Тільки в іміннім способом!

Пришліть нам Ваші дублети наліплени в
зшитках і отримаєте інші для вибору.

Звертайтесь по інформації:

"РОРОНУ" — U.F.

Casilla de Correo 3184. Buenos Aires.

ЧИТАЙТЕ
ЄДИНІЙ
УКРАЇНСЬКИЙ
ПІВТИЖНЕВІК
В КАНАДІ!

«НОВИЙ ШЛЯХ» підpirає визвольну
боротьбу українського народу і стоїть
на засаді об'єднання всіх українців
без огляду на їх територіальне походження,
віроісповідні різниці і політичну
принадлежність.

«НОВИЙ ШЛЯХ» містить найновіші вістки
та інформації зі світу, з життя ук-
раїнців на рідних землях і на еміграції.
Передплата річно в Канаді — 3 долари,
поза Канадою — 4 долари. В Аргентині
річно 32 пези.

Замовляйте безпосередньо в адміністра-
ції «Нового Шляху»:

NEW PATHWAY

P. O. Box 3033, Winnipeg, Man., Canada
або в Представництві «Нового Шляху»
на Аргентину, Парагвай і Уругвай:

«РЕМОНА»

25 de Mayo 479, Buenos Aires, Argentina

Жадайте показових чисел!

Поширюйте «Новий Шлях» серед своїх
знайомих!

Tall. Graf. "CHAMPION" — Joaquin V. Gonzalez 2375 — T. A. 50 — 7375

ЧИТАЙТЕ! ПЕРЕДПЛАЧУЙТЕ!
ПОШИРЮЙТЕ!
великий європейський тижневик в Парижі

УКРАЇНСЬКЕ СЛОВО

3, rue du Sabot

Paris, 6-e

FRANCIA

Річна передплата в Аргентині — 36 пезів,
в Бразилії — 85 крузейрів, у всіх інших
країнах — 5 американських доларів.

«УКРАЇНСЬКЕ СЛОВО» — має найкращі ін-
формації і негайно їх подає своїм
читачам;

«УКРАЇНСЬКЕ СЛОВО» — виходить вже 17
років в Парижі, одному з найважні-
ших центрів політичного і культур-
ного життя світу;

«УКРАЇНСЬКЕ СЛОВО» — містить статті про
світову й українську політику най-
визначніших публіцистів;

«УКРАЇНСЬКЕ СЛОВО» — містить статті й
праці найкращих українських та чу-
жинних авторів: письменників, кри-
тиків, журналістів, мистців, поетів і
науковців;

«УКРАЇНСЬКЕ СЛОВО» — найкраще поін-
формує Вас про все, що треба зна-
ти українцям на чужині.

Коли хочете бути в курсі справ політичного,
культурного і господарського життя світу й
України — читайте і передплачуєте:
«УКРАЇНСЬКЕ СЛОВО»

Читайте! Передплачуєте! Поширюйте!

УНІВЕРСАЛЬНИЙ ІЛЮСТРОВАНИЙ
МІСЯЧНИК

Нові дні

що виходить у Канаді

** В «НОВИХ ДНЯХ» співпрацюють кращі
письменники, журналисти, вчені.

** «НОВИХ ДНЯХ» прочитаєте не лише про
літературу, а про все, що може цікавити
сучасного українця.

** В «НОВИХ ДНЯХ» Ви не знайдете партій-
ної «політики», бо це журнал справді
без партійний!

Річна передплата — 3 долари.

Замовляти в представництві на Аргентину:

«ПЕРЕМОГА»

25 de Mayo 479 — Bs. Aires